

Elżbieta Twardy

Biblioteka Główna Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie

Biblioteka Trinity College — irlandzka skarbnica wiedzy i mądrości

Streszczenie: Początki Biblioteki Trinity College w Dublinie wiążą się z założeniem tamtejszej uczelni w 1592 r. W 1801 r. biblioteka jako pierwsza w całej Irlandii otrzymała prawo do egzemplarza obowiązkowego publikacji wydawanych w całym Zjednoczonym Królestwie Wielkiej Brytanii. Najstarszy budynek biblioteki, nazywany obecnie Starą Biblioteką, stanowi życiowe osiągnięcie architektoniczne Thomasa Burghsa. Stara Biblioteka wraz z znajdującym się w niej Długim Pokojem jest jedną z największych atrakcji turystycznych w Irlandii i przechowuje tysiące starych oraz niezwykle rzadkich woluminów. Biblioteka znajduje się w posiadaniu m.in. harfy Briana Boru, narodowego symbolu Irlandii, kopii Proklamacji Republiki Irlandzkiej z 1916 r, a także słynnej *Księgi z Kells*. **Słowa kluczowe:** Biblioteka Trinity College w Dublinie, *Księga z Kells*, średniowiecze, manuskrypt.

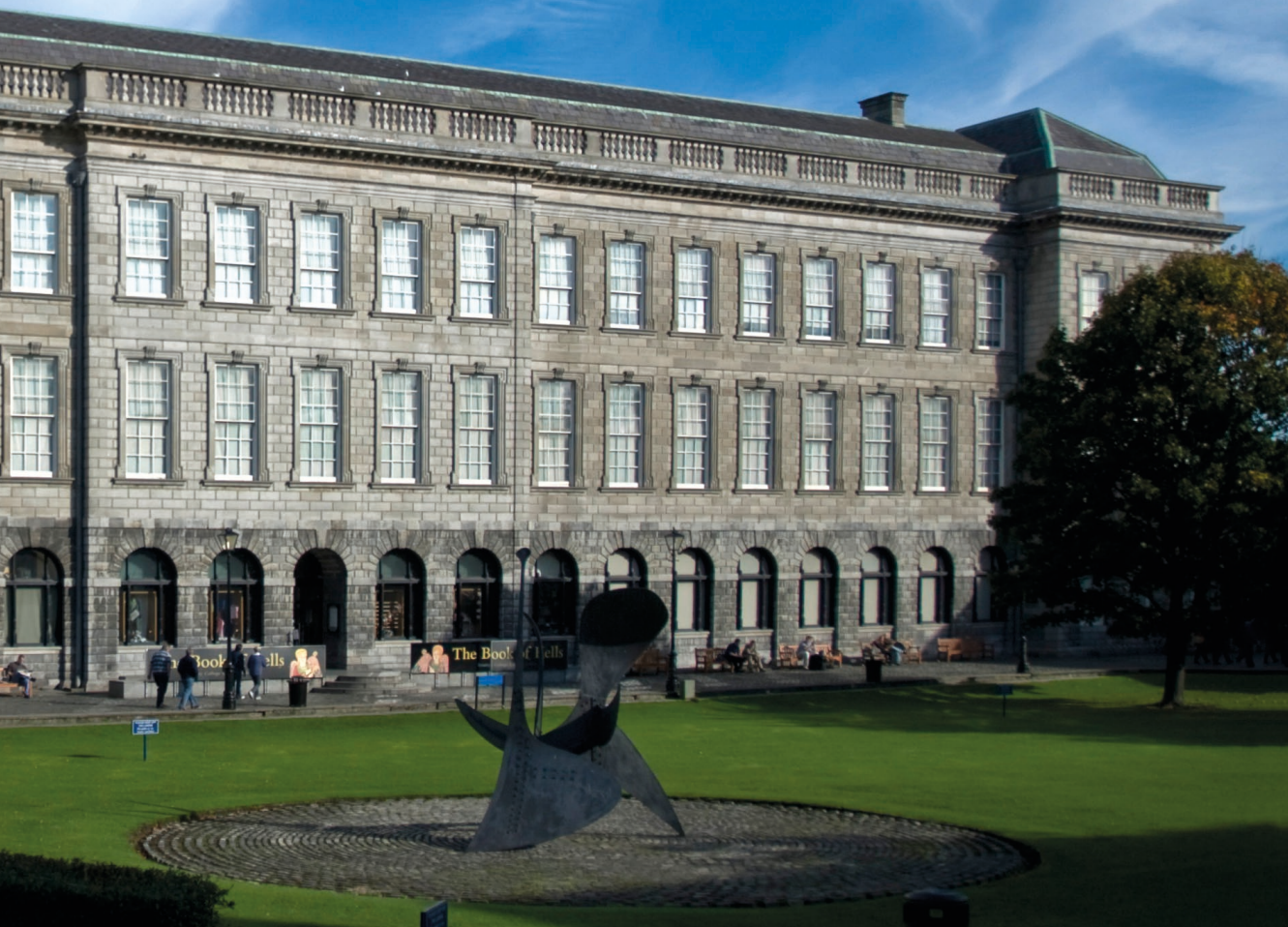
Irlandia to nie tylko muzeum Guinnessa, Phoenix Park, Katedra św. Patryka, Biblioteka Chestera Beatty'ego i Klify Moheru. Jedną z największych, choć może mniej oczywistych, atrakcji tego pięknego kraju jest bez wątpienia Biblioteka Trinity College w Dublinie, której początki sięgają 1592 r. Biblioteka posiada kilka budynków, w których zgromadzono w sumie przeszło sześć milionów książek, rękopisów, czasopism, map i dokumentów muzycznych. Bogactwo swoich zbiorów zawdzięcza posiadaniu od 1801 r. prawa do egzemplarza obowiązkowego nie tylko publikacji wydanych w Irlandii, ale także w całym Zjednoczonym Królestwie Wielkiej Brytanii¹.

Od początku istnienia jej historia związana jest nierozdzielnie z Kolegium Świętej Trójcy², które miało za zadanie kształtować umysły kolejnych pokoleń światłych protestantów irlandzkich. Wśród najszlachetniejszych absolwentów li-

¹ *Legal Deposit and the Library of Trinity College Dublin*, 2020, <https://www.tcd.ie/library/collection-man/legal-deposit.php> [dostęp: 2020-05-29].

² Zob. Merkel-Massé Małgorzata (red.), *Najsłynniejsze miejsca i budowle świata: 200*, Warszawa 2006, s. 24-25.

Zdj. 1. Biblioteka Trinity College. Fot. Patrick Theiner.

Źródło: https://pl.wikipedia.org/wiki/Plik:Trinity_college_library.jpg [dostęp: 2020-05-29].

Zdj. 2. Długa Sala. Fot. David Iliff. Źródło: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Long_Room_Interior,_Trinity_College_Dublin,_Ireland_-_Diliff.jpg [dostęp: 2020-05-29].

czącej sobie ponad 400 lat istnienia uczelni można wymienić takich wybitnych pisarzy, jak Oscar Wilde, Samuel Beckett, Bram Stoker czy Thomas Moore. Po dziś dzień Trinity College jest najbardziej prestiżową uczelnią Irlandii.

Najstarszy istniejący budynek biblioteki, zwany także Starą Biblioteką, pochodzi z końca XVIII w. To właśnie tam znajduje się słynna Długa Sala (ang. *Long Room*), gdzie przechowuje się 200 000 najcenniejszych ksiąg i manuskryptów. Do bogatej kolekcji należą m.in. *Księga z Armagh* (ang. *Book of Armagh*)³, *Księga z Durrow* (ang. *Book of Durrow*)⁴ oraz największy piśmienniczy skarb Irlandii — *Księga z Kells* (ang. *Book of Kells*). Sama sala mierzy blisko 65 m długości oraz 12 m szerokości, co czyni z niej największe pomieszczenie biblioteczne w Europie⁵. Po obu stronach przestronnego korytarza ciągną się dwupiętrowe, wypełnione drewnianymi regałami wnęki. W każdej z nich mieści się wysokie obudowane drewnianą obsadą okno oraz ustawiony prostopadle do źródła światła stolik do pracy. Wstęp na galerię umożliwiają zainstalowane po dwie w każdej niszy drabinki. Na poziomie parteru usytuowano marmurowe popiersia sławnych ludzi.

³ Inaczej *Codex Dublinensis* lub *Codex Ardmachanus* (rękopis Wulgaty sporządzony w 807 r. przez iryjskiego mnicha).

⁴ Najstarszy znany zabytek sztuki iryjskiej. Swą nazwę zawdzięcza klasztorowi, w którym została wykonana około 680 r.

⁵ *Biblioteka Trinity College w Dublinie*, 2020, <http://www.swiatbibliotek.pl/biblioteka-trinity-college-w-dublinie> [dostęp: 2020-05-29].

Powstanie tej niezwyklej kolekcji rzeźb zapoczątkowało zakupienie przez władze uczelni 14 klasycystycznych dzieł autorstwa Petera Scheemakersa. Każda wnęka ma swego „patrona”: filozofa, pisarza lub inną osobistość związaną z historią uczelni. Najśłynniejsze popiersie, przedstawiające pisarza Jonathana Swifta, zostało wykonane przez Louisa François Roubiliaca. W przejściu, mniej więcej w połowie długości korytarza, ustawiono pochodzącą z przełomu XIV i XV w. harfę Briana Boru, która posłużyła za model herbu Irlandii. Zwiedzający mogą również obejrzeć jeden z niewielu zachowanych egzemplarzy Proklamacji Niepodległości Republiki Irlandii. Została ona odczytana przez Patricka Pearse’a w pobliżu General Post Office 29 kwietnia 1916 r.⁶

Stara Biblioteka jest uważana za najpiękniejsze dzieło znanego architekta Thomasa Burghsa, który jednak nie doczekał realizacji swojego dzieła, gdyż zmarł dwa lata przed jego ukończeniem w 1732 r. Początkowo książki przechowywano wyłącznie na niższym poziomie w otwartej galerii, jednak po uzyskaniu przez bibliotekę praw do egzemplarza obowiązkowego stało się jasne, iż w dotychczasowym kształcie nie będzie ona w stanie pomieścić gromadzonych zbiorów. W 1860 r. dach Długiej Sali został podniesiony, co pozwoliło na utworzenie górnej galerii, a tym samym na zwiększenie przestrzeni do przechowywania niemalże dwukrotnie. Wydaje się, że właśnie Długa Sala stanowiła inspirację dla twórców „Gwiezdných Wojen”, których archiwum Rycerzy Jedi z drugiej części sagi pt. „Atak Klonów” do złudzenia przypomina to pomieszczenie⁷.

Stara Biblioteka pełni obecnie funkcję muzeum i jest dostępna dla zwiedzających. Zbiory książnicy, zwłaszcza zaś jej niepowtarzalny kształt architektoniczny, cieszą się tak ogromnym powodzeniem, iż każdego dnia przed budynkiem ustawia się długa kolejka zainteresowanych, gotowych czekać przeszło godzinę na wejście do tej skarbnicy wiedzy i mądrości irlandzkiej⁸.

Najwspanialszym a zarazem najcenniejszym zabytkiem piśmienniczym przechowywanym w Bibliotece Trinity College jest – jak wspomniano – *Ewangeliarz z Kells*, powszechnie znany jako *Księga z Kells* (irl. *Leabhar Cheananna*). Zawiera cztery ewangelie spisane po łacinie i oparte na Wulgacie. Choć ostatecznie Ewangelia Jana nie została ukończona (jej treść urywa się na 3 wersecie rozdziału 17), rękopis uważany jest za jedno z największych arcydzieł średniowiecznej sztuki religijnej. W roku 2011 *Księga z Kells* została wpisana na listę UNESCO Pamięć Świata⁹.

⁶ Bielez Marcin, *Powstanie wielkanocne 1916 w Irlandii*, „Histmag.org”, 10 kwietnia 2006, <https://histmag.org/Powstanie-wielkanocne-1916-w-Irlandii-184> [dostęp: 2020-05-29].

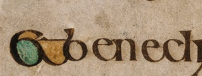

⁷ Emmet Oliver, *Trinity considers legal action over image in Star Wars film*, „The Irish Times”, 12 November 2002, <https://www.irishtimes.com/news/trinity-considers-legal-action-over-image-in-star-wars-film-1.1126056> [dostęp: 2020-05-29].

⁸ Zob. też: Ciesielska-Kruczek Renata, *Świat bibliotek. Z bibliotecznych podróży*, Warszawa, 2017, s. 115-119.

⁹ *Book of Kells*, 2020, <http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/flagship-project-activities/memory-of-the-world/register/full-list-of-registered-heritage/registered-heritage-page-1/book-of-kells> [dostęp: 2020-05-29].

exponitur ut sciendi desiderio collocato
quaterhabus fructus laboris & domagiste
RII DOORINA SERUECUI

riae sacerdoti appa
ruit angelus & conuincit ei filium iohannem
videmmariae conuincit angelus
filium ihm. toribus. ucci.
Natiuitatem ihu adiuuata angelus pas
pic simeoni puerum ihum benedixit
om & deanna professa bat
 minorum duodecim ihu in templo doce
seniores asium poenicez
Voi iohannis baptizata populum bapt

Zdj. 4. Księga z Kells – monogram XPI pochodzący z najsłynniejszej strony manuskryptu.
Źródło: [#?c=0&m=0&s=0&cv=0&xywh=-3315%2C0%2C9155%2C3149](https://digitalcollections.tcd.ie/concern/folios/6395w7327?locale=en) [dostęp: 2020-05-29].

Specjaliści datują jej powstanie na około 800 r., choć zdania na ten temat bywają podzielone¹⁰. Niewiele wiadomo także o jej proveniencji. Największym powodzeniem cieszy się hipoteza wskazująca jako miejsce powstania klasztor na wyspie Iona u wybrzeży Szkocji. Niegdyś sądzono, iż jej autorem mógł być sam założyciel klasztoru, dlatego bywa również nazywana od jego imienia *Ewangeliarzem św. Kolumby*. Badania paleograficzne raz na zawsze wykluczyły tę hipotezę, gdyż użyty w niej styl liternictwa wykształcił się długo po śmierci mnicha. Przyjmuje się, iż po splądrowaniu klasztoru przez Wikingów w 806 r. księga zawędrowała wraz z uciekającymi z pogromu zakonnikami właśnie do Kells. Pozostawała tam do połowy XVII w. Kiedy w 1654 r. w kościele założono garnizon dla oddziałów jazdy Olivera Cromwella, gubernator miasta w trosce o bezpieczeństwo dzieła przekazał je Trinity College.

Manuskrypt zachwyca bogactwem zdobień oraz artystycznym eklektyzmem łączącym elementy charakterystyczne dla tradycji bizantyńskich, chrześcijańskich oraz celtyckich¹¹. Bogata ornamentyka roślinna i figuralna właściwa pogąńskiej kulturze celtyckiej to nie jedyne przejawy przepychu. Szacuje się, iż na wykonanie pergaminu, który posłużył do przepisania treści ewangelii, potrzeba było skór aż 150 cieląt. Tekst został spisany majuskułą insularną, atramentem w kolorze czarnym, czerwonym, fioletowym i żółtym. Nad tekstem pracowało co najmniej trzech kopistów¹². Do wykonania niektórych zdobień posłużono się niebieskim barwnikiem z lapis lazuli, minerału, którego wartość równa była złotu. Najwspanialszy przykład iluminacji stanowi tak zwana karta Chi Ro, na której widnieje monogram XPI otwierający relację o narodzinach Chrystusa. Misterne, niezwykle delikatne motywy wywołują wrażenie ruchu, a pojedyncze wzory są niemal niewidoczne dla oka.

Obwoluta niestety nie zachowała się do naszych czasów, należy się jednak spodziewać, że była bogato zdobiona i wyłożona drogimi kamieniami. Najprawdopodobniej właśnie z tego powodu została oderwana podczas kradzieży w 1007 r. Manuskrypt odnaleziono kilka miesięcy później, jednak już bez oprawy oraz kilku początkowych i końcowych kart. W 1951 r. władze uczelni zdecydowały się na wykonanie faksymile *Księgi z Kells*. Zadanie to zlecono szwajcarskiemu wydawnictwu Éditions Facsimilé Lucerne. Większość dzieła została reprodukowana przy użyciu białoczarnej fotografii. W kolorze reprodukowa-

¹⁰ Cave Roderick, Ayad Sara, *Średniowieczne światy i książki*. W: Cave Roderick, Ayad Sara, *Historia książki*, Warszawa, 2015, s. 60.

¹¹ Zob. też: Megaw Ruth, Megaw Vincent, *Celtic art: from its beginnings to the Book of Kells*, New York, 2001, s. 243-256.

¹² Istnieje teoria, według której dziewięciu apostołów ukazanych na stronie 202 księgi wyobraża artystów odpowiedzialnych za powstanie arcydzieła. Czterech z nich miało być mistrzami rzemiosła, pozostali odpowiadali za mieszanie kolorów oraz liniowanie kart. Finezja, z jaką wykonano niektóre rysunki, sprawiła, iż jednego z mistrzów zaczęto nazywać „złotnikiem”. Najprawdopodobniej to właśnie on jest autorem inicjału znajdującego się na słynnej karcie Chi Ro. Zob. Jaworska Agnieszka B., *Anglo-iryska szkoła iluminatorska*, Wirtualna historia książki i bibliotek, 2002, <http://whk.up.krakow.pl/konkurs/szkola.html> [dostęp: 2020-05-29].

no 48 stron, przede wszystkim całostronicowe ilustracje. Do ponownego wykonania faksymile doszło dopiero w 1986 r. po opracowaniu metody bezpiecznej dla oryginału. Pokłosiem tych prac były wydane w 1990 r. dwa tomy, z których jeden zawierał samą *Księgę z Kells*, natomiast drugi komentarze ekspertów. Reprodukacja udostępniona w Internecie to rezultat digitalizacji wykonanej przy użyciu najnowszych metod na przełomie 2018 i 2019 r.¹³

Manuskrypt prezentowany jest na wystawie „Zmieniając ciemność w światło” (ang. *Turning Darkness into Light*). Tytuł stanowi cytat z twórczości dziewiętnastowiecznego poety Panguara Bána i doskonale ilustruje rolę, jaką odgrywały iluminowane kodeksy średniowiecznej Irlandii w kształtowaniu kultury Wysp Brytyjskich.

Księga z Kells stanowi nie tylko przedmiot zainteresowania naukowców i bibliotekarzy. Wydaje się, że jej piękno oraz tajemnice związane zarówno z okolicznościami powstania, jak i zaniechania prac nad jej ukończeniem stanowią niezwykle żywy motyw kulturowy, po który sięgali także współcześni twórcy kina. W 2009 r. powstał animowany film przygodowy „Sekret Księgi z Kells” w reżyserii Toma Moore’a. W 2010 r. otrzymał on nagrodę IFTA oraz cztery inne nominacje, w tym do Oscara za najlepszy długometrażowy film animowany. Obraz opowiada o dwunastoletnim chłopcu o imieniu Brendan, który pewnego dnia poznaje brata Aidana, strażnika niezwykle choć niedokończony księgi. Brendan otrzymuje zadanie ukończenia manuskryptu. Jego misja jest niebezpieczna i pełna przygód, a w trakcie jej trwania chłopiec będzie musiał stawić czoła swym najbardziej skrywanym lękom¹⁴. Wydaje się, że to nie ostatnie słowo słynnego manuskryptu.

The Library of Trinity College — Irish treasury of knowledge and wisdom

Abstract: Abstract: The Library of Trinity College Dublin began with the founding of Trinity College in 1592. In 1801, the Library was given legal deposit rights, making it the only library in Ireland to have such rights for the United Kingdom at that time. The oldest library building, now known as the Old Library, is Thomas Burgh's magnum opus. Also incorporating the Long Room, the Old Library is one of Ireland's biggest tourist attractions, and holds thousands of rare, and in many cases very early, volumes. The Library is the permanent home to the Brian Boru harp which is a national symbol of Ireland, a copy of the 1916 Proclamation of the Irish Republic, and the Book of Kells. **Keywords:** The Library of Trinity College Dublin, *Book of Kells*, Middle Ages, manuscript.

¹³ Jones Josh, *The Medieval Masterpiece, the Book of Kells, Is Now Digitized & Put Online*, „Open Culture”, 6 March 2019, <http://www.openculture.com/2019/03/the-medieval-masterpiece-the-book-of-kells-is-now-digitized-put-online.html> [dostęp: 2020-05-29].

¹⁴ Osica Krzysztof, *Animacja nie kończy się na Disneyu*, „Filmaster”, 20 sierpnia 2010, [https://pl.wikipedia.org/wiki/Biblioteka_Trinity_College_\(Dublin\)#/media/Plik:Trinity_college_library.jpg](https://pl.wikipedia.org/wiki/Biblioteka_Trinity_College_(Dublin)#/media/Plik:Trinity_college_library.jpg) [dostęp: 2020-05-29].

